

Vammaisten lasten koulunkäynti normaaliluokissa on yleistymään päin monessa maassa. Yhteisopetuksesta on saatu onnistuneita tuloksia, mikä on lisännyt sen suosiota. Suomen peruskoululaki ei estä sijoittamasta vaikeavammaistakaan lasta normaaliluokalle.

Yhteisopetus on myös vammaisen perusoikeus

Timo Saloviita

Kirjoittaja on psykologian tohtori. Hän toimii erityispedagogiikan yliassistentina Jyväskylän yliopistossa.

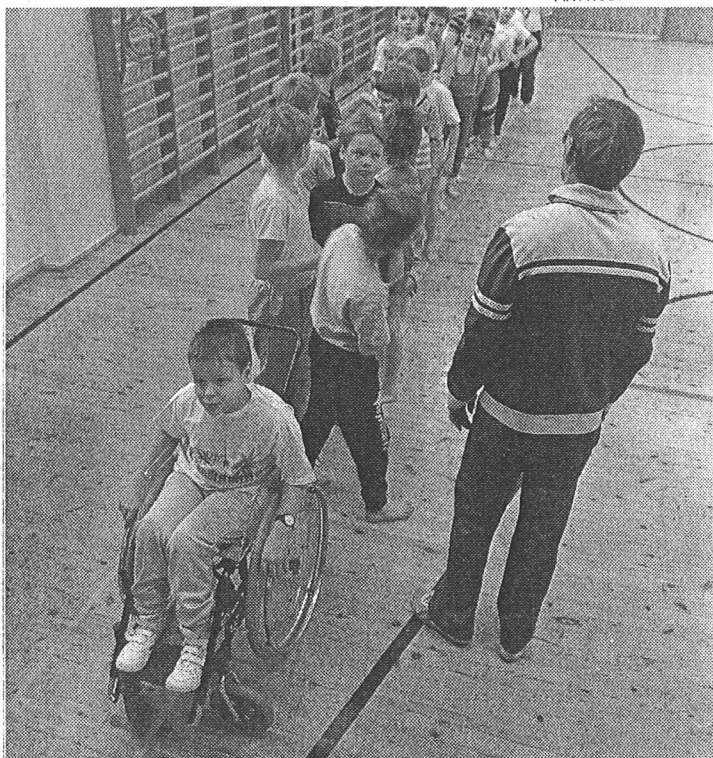
Coloradolaiseen kaupunkiin vasta muuttaneen 15-vuotiaan Shawntell Strullyn vanhemmat tarvitsivat tytarelleen koulupaikan. He ilmoittivat hänet normaaliluokalle muutaman kadunkulman päässä kotoa sijaitsevaan peruskouluun. Heidät toivotettiin tervetulleiksi kuten muutkin ilmoittautujat.

Asian tekee suomalaisia kouluoloja ajatellen erikoiseksi se, että normaaliluokalle ilmoitettu Shawntell on älyltään syvästi kehitysvammainen. Lisäksi hänellä on kuulo- ja näkövamma sekä cp-vamma ja hän saa epileptisiä kohtauksia. Hänellä on vaikeuksia syödä kiinteätä ruokaa eikä hän osaa puhua eikä viittoja.

Yhdysvalloissakaan edellä kuvattu tapahtumasarja ei ole kaikkialla itsestään selvä. Itse asiassa myös Strullyt joutuivat ennen muuttoaan tekemään tiedusteluja lähikoulujen suhtautumisesta. He valitsivat asuinpaikkansa vasta varmistettuaan, että lähikoulu hyväksyy oppilaikseen myös vaikeavammaisia lapsia.

Koulutielle oikeussalin kautta

Yhdysvalloissa on 1970-luvun puo-

Vammaiset lapset voivat vällän hyvin käydä tavallista koulua yhdessä muiden lasten kanssa.

Oikeus perusteli päätöstään sillä, että Rafaelin sijoittaminen erityiskouluun voi tuottaa hänelle haittaa, koska se erottaa hänet ystävästään ja altistaa hänet sopimattomille roolimalleille. Vaikka Rafael menestyisi hyvin erityiskoulussa tai erityisluokalla, se ei valmistaisi häntä elämään normaaliyhteisössä.

Päätöksen mukaan Rafael ja muut vammaiset lapset tarvitsevat kokemuksia normaaliyhteisöstä voidakseen elää siinä menestyksellisesti. Vastaavasti muiden on opittava elämään yhdessä vammaisten henkilöiden kanssa.

Omaisten

kuitenkin suuria eroja. Kahdessa osavaltiossa, Massachusettsissa ja Vermontissa, yli puolet kehitysvammaisista oli jo sijoitettu normaaliluokille.

Yhdysvalloissa toiminta vammaisten lasten yhteisopetuksen puolesta on mitä ilmeisimmin saanut käyttövoimaa 1960-luvun mustien kansalaisoikeusliikkeestä. Kun 1960-luvulla rotuerottelu lakkautettiin koululaitoksessa, oli luontevaa siirtää vaatimus yhtäläisistä oikeuksista koskemaan myös vammaisia henkilöitä. Normaalia luokkasijoitusta perustellaankin ennen kaikkea lapsen oikeuksien ja ihmisarvon kannalta.

Yhteisopetuksen suosiota on toisaalta lisännyt sen ilmeinen onnistuminen. Menestyksen avaimena on ollut vammaisen lapsen tarvitsemien

kuvuotta 1987–1988 koskevien tietojen mukaan kehitysvammaisista tai kehityksessä viivästyneistä peruskoululaisista 76 prosenttia kävi erityiskoulua ja kymmenen prosenttia oli erityisluokalla. Lapsista kuusi prosenttia oli yhä kokonaan peruskoulun ulkopuolella. Normaalilla luokalla oli vain kaksi prosenttia kehitysvammaisista lapsista. Jopa lievästi kehitysvammaisista tai kehityksessä viivästyneistä oppilaita vain yksi prosentti kävi koulua normaaliluokalla. Myös liikunta- ja aistivammaisista oppilaita suurin osa oli erityiskouluissa tai erityisluokilla.

Viime vuosiin saakka meillä on pidetty itsestään selvänä, että etenkin vaikeavammaiset lapset eivät voi käydä koulua yhdessä muiden kanssa.

Vaatimukset lasten erottelun lopettamisesta ovat kuitenkin voimistuneet muun muassa vammaisten lasten omaisten keskuudessa. Se taas johti 1989 Opettajien Ammattijärjestön OAJ:n kannanottoon, jota voidaan pitää erityisen jyrkkänä. OAJ:n mielestä jopa kaikki lievästi kehitysvammaiset oppilaat tulee sijoittaa erityiskouluun tai erityisluokille. Lievästi näkö-, kuulo- tai liikuntavammaisten osalta OAJ on valmis eräissä tapauksissa tinkimään.

Peruskoululaki mahdollistaa erityisopetuksen

Näin jyrkästi lukkoon lyötyjä mieliteitoja olisi varmasti aika ryhtyä tarkistamaan nyt, kun käsitykset erityiskoulujen ja -luokkien tehokkuudesta ovat murenemassa. Esimerkiksi Yhdysvalloissa alan tutkijoiden enemmistö on jo hylännyt erityisluokat ja erityiskoulut. Samalla on yleistynyt käsitys, jonka mukaan kyseessä ei lainkaan ole asiantuntijoille kuuluva asia. Monet pitävät yhteistä opetusta

muutkin ilmoittautajat.

Asian tekee suomalaisia kouluoloja ajatellen erikoiseksi se, että normaaliluokalle ilmoitettu Shawntell on älyltään syvästi kehitysvammainen. Lisäksi hänellä on kuulo- ja näkövamma sekä cp-vamma ja hän saa epileptisiä kohtauksia. Hänellä on vaikeuksia syödä kiinteää ruokaa eikä hän osaa puhua eikä viittoaa.

Yhdysvalloissakaan edellä kuvattu tapahtumasarja ei ole kaikkialla itseltään selvä. Itse asiassa myös Strullyt joutuivat ennen muuttoaan tekemään tiedusteluja lähikoulujen suhtautumisesta. He valitsivat asuinpaikkansa vasta varmistettuaan, että lähikoulu hyväksyy oppilaikseen myös vaikeavammaisia lapsia.

Koulutielle oikeussalin kautta

Yhdysvalloissa on 1970-luvun puolivälistä alkaen ollut käynnissä erityiskoulujen ja -luokkien lakkauttaminen. Se perustuu 1975 säädettyyn lakiin, jonka mukaan kaikilla lapsilla on oikeus käydä koulua mahdollisimman normaalissa ympäristössä. Usein vanhemmat ovat silti joutuneet nostamaan oikeusjuttuja saadakseen vaikeavammaisen lapsensa tavalliselle koulutielle.

New Jerseyssä asuva 8-vuotias Rafael Oberti pääsi 1992 normaaliluokalle vasta koulupiirin hävittyä oikeudenkäynnin. "Normaali koulunkäynti ei ole valittujen harvojen etuoikeus, vaan kuuluu kaikille", tuomari John F. Gerry julisti. Koulupiiri oli väittänyt, että Rafaelin alhainen älykkyysosamäärä esti normaalin koulunkäynnin ja vaati hänen sijoittamistaan erityiskouluun. Oikeusistuun velvoitti koulupiirin tekemään Rafaelille opetussuunnitelman, joka varmisti hänen koulunkäyntinsä muiden lasten joukossa.

Vammaiset lapset voivat vallan hyvin käydä tavallista koulua yhdessä muiden lasten kanssa.

Oikeus perusteli päätöstään sillä, että Rafaelin sijoittaminen erityiskouluun voi tuottaa hänelle haittaa, koska se erottaa hänet ystävästään ja altistaa hänet sopimattomille roolimalleille. Vaikka Rafael menestyisi hyvin erityiskoulussa tai erityisluokalla, se ei valmistaisi häntä elämään normaaliyhteisössä.

Päätöksen mukaan Rafael ja muut vammaiset lapset tarvitsevat kokemuksia normaaliyhteisöstä voidakseen elää siinä menestyksellisesti. Vastaavasti muiden on opittava elämään yhdessä vammaisten henkilöiden kanssa.

Omaisten tavoitteena normaaliluokat

Muutaman viime vuoden aikana vammaisten oppilaiden siirtyminen normaaliluokille on nopeutunut. Esimerkiksi kehitysvammaisten omaisjärjestö ARC on asettanut tavoitteeksi, että kaikki kehitysvammaiset lapset käyvät koulua normaalilla luokalla vuoteen 2000 mennessä.

Tuorein Yhdysvaltain kongressin seurantaraportti koskee kouluvuotta 1989–1990. Normaaliluokilla kehitysvammaisista lapsista oli seitsemän prosenttia. Useimmat olivat tavallisten koulujen yhteyteen sijoitetuilla erityisluokilla joko pääasiallisesti (61 prosenttia) tai osan aikaa (20 prosenttia).

Enää vain kymmenen prosenttia kehitysvammaisista lapsista kävi erityiskoulua. Osavaltioiden kesken oli

kuitenkin suuria eroja. Kahdessa osavaltiossa, Massachusettsissa ja Vermontissa, yli puolet kehitysvammaisista oli jo sijoitettu normaaliluokille.

Yhdysvalloissa toiminta vammaisten lasten yhteisopetuksen puolesta on mitä ilmeisimmin saanut käyttövoimaa 1960-luvun mustien kansalaisoikeusliikkeestä. Kun 1960-luvulla rotuerottelu lakkautettiin koululaitoksessa, oli luontevaa siirtää vaatimus yhtäläisistä oikeuksista koskemaan myös vammaisia henkilöitä. Normaalia luokkasijoitusta perustellaankin ennen kaikkea lapsen oikeuksien ja ihmisarvon kannalta.

Yhteisopetuksen suosiota on toisaalta lisännyt sen ilmeinen onnistuminen. Menestyksen avaimena on ollut vammaisen lapsen tarvitsemien tukimuotojen siirtäminen tavalliseen koululuokkaan. Niitä ovat esimerkiksi opetustavoitteiden yksilöllistämisen ja henkilökohtaiset avustajat.

OAJ jyrkästi erottelun kannalla

Yhdysvaltojen esimerkki ei ole ainoa laatuaan. Vammaisten lasten erityiskoulu ja erityisluokat lakkautettiin Italiassa jo 1970-luvulla. Myös Kanadassa ja Australiassa yhteinen opetus on voimakkaasti lisääntymässä.

Meillä Suomessa yhteisopetus ei ole herättänyt kiinnostusta. Vammaisten lasten erottelu pikemminkin lisääntyi 1980-luvulla.

Tilastokeskuksen tuoreimpien, lu-

omaisten keskuudessa. Se taas johti 1989 Opettajien Ammattijärjestön OAJ:n kannanottoon, jota voidaan pitää erityisen jyrkkänä. OAJ:n mielestä jopa kaikki lievästi kehitysvammaiset oppilaat tulee sijoittaa erityiskouluun tai erityisluokille. Lievästi näkö-, kuulo- tai liikuntavammaisten osalta OAJ on valmis eräissä tapauksissa tinkimään.

Peruskoululaki mahdollistaa erityisopetuksen

Näin jyrkästi lukkoon lyötyjä mielteitä olisi varmasti aika ryhtyä tarkistamaan nyt, kun käsitykset erityiskoulujen ja -luokkien tehokkuudesta ovat murenemassa. Esimerkiksi Yhdysvalloissa alan tutkijoiden enemmistö on jo hylännyt erityisluokat ja erityiskoulu. Samalla on yleistynyt käsitys, jonka mukaan kyseessä ei lainkaan ole asiantuntijoille kuuluva asia. Monet pitävät yhteistä opetusta kaikille lapsille kuuluvana perusoikeutena, johon edes asiantuntijoilla ei ole oikeutta puuttua.

Meillä otaksutaan usein, että erityisluokat ja joidenkin lasten sulkeminen kokonaan peruskoulun ulkopuolelle ovat seurausta koululakien ehdottomista määräyksistä. Peruskoululaki ei kuitenkaan kiellä vaikeavammaisenaan lapsen sijoittamista normaaliluokalle.

Erityisluokat ja koulusta pois sulkeminen ovat vain lain antamia mahdollisuuksia. Vanhemmat, jotka haluavat saada vammaisen ja vaikkapa syvästi kehitysvammaisen lapsensa tavalliselle koululuokalle, voivat siten vedota voimassa olevaan koululakiin.

Yhdysvalloissa myös vaikeavammaisten lasten opetus on siirtymässä normaaleille koululuokille. Suomessa vammaisten lasten luokittelu ja eristäminen jatkuu, vaikka koululaki antaa mahdollisuuden muuhunkin.

Timo Saloviita